

Zastosowanie metody TPR w procesie nauczania języka obcego dzieci w wieku przedszkolnym

Nauczanie języków obcych dzieci w wieku przedszkolnym

Zagadnienie nauczania języków obcych w przedszkolu oraz w niższych klasach szkoły podstawowej jest ciągle tematem rozważanym przez najtęższe umysły świata. Powszechnie znane i stosowane przez nauczycieli rozwiązania metodyczne w odniesieniu do uczniów starszych, nie zawsze są efektywne w grupie dzieci w wieku przedszkolnym. Ta grupa odbiorców wymaga zrezygnowania z nauczania pasywnego na rzecz nauczania aktywnego.

Rozważając nauczanie języka obcego w tak wczesnym wieku należy się zastanowić nad celowością tego procesu. Glottodydaktycy uważają, iż pierwsze dziesięć lat życia stanowi czas najbardziej efektywny w nauczaniu języka obcego. Jest to uwarunkowane plastycznością narządów artykulacyjnych, których struktura zasadniczo zmienia się od dziesiątego do czternastego roku życia. Dzieci na skutek uwarunkowań biologicznych są zdolne do wyartykułowania niemalże każdego dźwięku, co znacznie usprawnia naukę języka obcego. Jednocześnie, proces ten pozytywnie wpływa na pozyskiwanie akcentu charakterystycznego dla danego dialektu. Nauka języka obcego jest w tym okresie efektywna także z innego powodu. W tym wieku następuje u dzieci znaczący rozwój kompetencji językowych, a zatem słuchania, mówienia, czytania i pisanie. Hipoteza „wieku krytycznego” podaje, iż czas najbardziej optymalny do rozpoczęcia nauki języka obcego przypada na okres od lat czterech do ośmiu. Ciekawym argumentem jest także fakt z dziedziny laryngologii. P o dwunastym roku życia ucho dziecka staje się wrażliwe wyłącznie na długość fal charakterystyczną dla danego języka ojczystego (przed dwunastym rokiem życia cecha ta się nie ujawnia).

Jeśli chcemy w jak najlepszy sposób uczyć dzieci w wieku przedszkolnym musimy znać ich prawidłowości rozwojowe. Stosowanie rozwiązań metodycznych przeznaczonych dla uczniów starszych nie przynosi oczekiwanych efektów, co więcej – może mieć znaczący wpływ na regres w opanowywaniu umiejętności językowych małych dzieci. Wszelkie bowiem działania stymulujące rozwój dziecka muszą być dostosowane do prawideł dorastania, charakterystycznych dla jego wieku. Rozwój dzieci w wieku przedszkolnym charakteryzuje się swoistymi właściwościami. Przede wszystkim, należy uświadomić sobie, iż wszelkie działania edukacyjne podejmowane i realizowane wśród dzieci w wieku przedszkolnym stanowią podwaliny do dalszych, z którymi dzieci będą zmagać się w kolejnych etapach nauczania. Dlatego też błędne działanie może nie tylko doprowadzić do regresu nabywania kompetencji językowych, ale co gorsza – może dziecko demotywować. Wszelkie działania edukacyjne oparte na prostym transferze popularnych metod i form nauczania mogą dla procesu kształtowania dziecka okazać się zgubne i stworzyć kruche fundamenty do dalszego pozyskiwania umiejętności. Tylko nauczanie z uwzględnieniem cech rozwojowych staje się efektywne.

Dzieci w wieku przedszkolnym pozbawione są umiejętności myślenia abstrakcyjnego oraz pamięci logicznej. Pojawiają się one w dalszych etapach rozwoju. W omawianym wieku dzieci charakteryzuje myślenie konkretnoobrazowe, co znacząco wpływa na dobór metod w ich nauczaniu. Nauczyciel powinien pracować na konkretnych materiałach, bazować na realiach oraz pamiętać, aby zachowany był kontekst zajęć bliski doświadczeniu tych malców. Nie jest działaniem prawidłowym odwoływanie się do wyobraźni dziecka w wieku przedszkolnym. W praktyce oznacza to na przykład naukę słownictwa opartą na przedmiotach znajdujących się w zasięgu jego wzroku. Dziecko w wieku przedszkolnym, aby zapamiętało nazwę przedmiotu w języku obcym, musi mieć go zobaczyć. Musi on być dla dziecka jak najbardziej dostępny. Równie ważne są wszelkie oddziaływania polisensoryczne, które umożliwiają maluchom poznawanie świata każdym zmysłem. Im więcej zmysłów zostanie zaangażowanych podczas zajęć, w tym większym stopniu dziecko ma możliwość przyswojenia materiału. Jednocześnie, zrozumiałe jest, iż nie wprowadza się na tym etapie formalnej nauki gramatyki, bowiem wykracza to poza możliwości dzieci. Nauka słownictwa natomiast stopniowo powinna być poszerzana o proste zwroty i polecenia. Bazuje się wówczas na pamięci mechanicznej dzieci, która pozwala na zapamiętanie pewnych struktur

gramatycznych, których źródło zostanie im wyjaśnione podczas kolejnych etapów nauczania. Na etapie przedszkolnym pamięć mechaniczna pozwala na poszerzenie zasobu słów i zwrotów z zakresu języka obcego.

Kolejną, istotną cechą dzieci w wieku przedszkolnym jest krótki czas koncentracji oraz szybkie zapamiętywanie materiału, przy jednoczesnym szybkim jego zapominaniu. Oznacza to, iż zajęcia języka obcego muszą być dostosowane czasowo do możliwości maluchów. Dla dzieci trzyletnich jest to około piętnaście minut, dla czteroletnich – około dwadzieścia, natomiast dla pięcioletnich i sześcioletnich – około dwadzieścia pięć do trzydziestu minut. Oczywiście, czas zajęć powinien być dostosowany do danej grupy czy dziecka w sposób indywidualny. Z uwagi na koncentrację mimowolną oraz szybkie zapominanie, materiał prezentowany na zajęciach musi być powtarzany w sposób atrakcyjny. Najlepszym rozwiązaniem są tutaj wierszyki, piosenki oraz wszelkiego rodzaju rymowanki.

Dzieci z ogromnym entuzjazmem uczestniczą w zajęciach, które postrzegają jako atrakcyjne, czyli w zajęciach zróżnicowanych i opartych na aktywnej zabawie. Należy przypomnieć, iż warto organizować zajęcia tak, aby były one jak najbardziej polisensoryczne. Oddziaływanie na różne bodźce pozwala na kierowanie ćwiczeń do większej liczby odbiorców. Równie ważne jest nieustanne przykuwanie uwagi dzieci i niedopuszczanie do ich zniechęcenia i znudzenia. Dlatego, praca z dziećmi jest tak trudna i niekiedy bywa ogromnym wyzwaniem dla nauczyciela. Jeżeli zajęcia wyzwalają u dzieci znudzenie bądź frustrację, z uwagi na zbyt trudny materiał, mogą one wówczas całkowicie demotywować się do dalszej nauki. Praca ta wymaga nieustannej czujności oraz aktywności i zaangażowania w proces nauczania.

Ponadto, najmłodszy uczniowie w sposób spontaniczny wyrażają wszelkie emocje, począwszy od radości i entuzjazmu, po negację i brak chęci do działania. Należy pamiętać, iż mają one prawo do wyrażania siebie w sposób dla nich najodpowiedniejszy. Jednocześnie, emocje epatowane przez dzieci są niejednokrotnie wyraźnym sygnałem dla nauczyciela, informującym go o poziomie atrakcyjności i efektywności podejmowanych przez niego działań edukacyjnych. Najważniejsze, aby w sposób adekwatny reagować na uczucia wyrażane przez dzieci. Miarą sukcesu nauczyciela winna być bowiem reakcja na zaproponowane zajęcia oraz ich aktywny w nich udział, w części fi nalnej – dziecięcy uśmiech. Poruszając się w niniejszej tematyce, warto nadmienić, iż Stephen Krashen, amerykański badacz i lingwista, postuluje istnienie tzw. silent period – moment w nauczaniu języka obcego, kiedy uczeń nie wykazuje chęci do posługiwania się poznanymi strukturami, bowiem nie czuje się na to gotowy. Absolutnie, nie należy zmuszać do wykorzystywania języka obcego. Dzieci w znakomitej większości przechodzą przez silent period i wówczas, mimo znajomości danego materiału, słówek, poleceń, nie wykazują chęci do ich produkcji. Nie należy egzekwować mówienia wbrew chęci dzieci, bowiem takie postępowanie może przynieść efekt całkowicie odwrotny.

Powyższe cechy rozwojowe dzieci w wieku przedszkolnym są bez wątpienia niezwykle istotne, jednak nie należy zapominać o ich naturalnej potrzebie aktywności ruchowej. Dzięki fizycznej aktywności pobudzają wiele ośrodków korowych w mózgu, które odpowiedzialne są za rozwój poznawczy. Każde zajęcia muszą zapewniać dziecku aktywność ruchową. Tego typu zajęcia są dla nich atrakcyjne oraz stymulujące ich rozwój. Jednocześnie, należy pamiętać, iż owa aktywność realizuje się najlepiej podczas zabawy, która stanowi fundament działalności dziecka. W zabawie dziecko rozwija się nie tylko językowo, lecz wszechstronnie. Dlatego, zajęcia muszą być zróżnicowane i dokładnie zaplanowane tak, aby dziecko miało zapewniony ruch, jak i odpoczynek, tak potrzebny dla układu mięśniowo-kostnego, jeszcze nieukształtowanego w wieku przedszkolnym.

Uznając zabawę jako fundament podejmowanych działań podczas pracy z dziećmi w wieku przedszkolnym, należy wskazać najczęściej stosowane metody nauczania języków obcych, traktowane jako konwencjonalne. Termin ten oznacza metody tradycyjnie podejmowane przez nauczycieli w trakcie kształtowania kompetencji językowych w zakresie języka obcego. Jednocześnie, należy nadmienić, iż metody konwencjonalne często są wzbogacane o elementy wywodzące się z działań uznawanych za alternatywne. Obecnie rzadko można zaobserwować

stosowanie wyłącznie metod konwencjonalnych w ich czystej formie.

Alternatywną metodą nauczania języka angielskiego jest metoda Total Physical Response.

Metoda Total Physical Response

Metoda Total Physical Response, w skrócie TPR, jest to metoda reagowania całym ciałem. Opracowana została przez Amerykanina Jamesa Ashera i opiera się na założeniu, że uczeniu i trwałemu zapamiętywaniu nowego materiału językowego sprzyjają dwa rodzaje zachowania ucznia:

- milczące przysłuchiwanie się,
- ruch fizyczny związany z treścią przekazu.

Uczniowie nie muszą utrzymywać werbalnego kontaktu z nauczycielem, wystarczy, że wypełniają jego polecenia. Kolejnym etapem jest gotowość dzieci do wydawania poleceń swoim kolegom i koleżankom. Celem tej metody jest zintegrowanie pracy zarówno lewej półkuli mózgowej odpowiedzialnej za język i mowę, jak i prawej półkuli odpowiadającej za realizację ruchu fizycznego. Pobudzany jest zatem cały mózg, co wpływa na efektywność nauki. Opisywana metoda odbywa się bez podręcznika. Nauczyciel wykorzystuje różne przedmioty znajdujące się w klasie lub zestawy rekwizytów, za których pomocą tworzy pozaklasowe sytuacje takie, jak np. sklep czy plaża. Ze względu na konieczność stosowania tylko i wyłącznie poleceń, metoda ta jest odpowiednia przede wszystkim dla młodszych dzieci będących na początkowych etapach nauki języka angielskiego. TPR pełni także doskonałą rolę jako pojedyncze techniki ćwiczeń przeprowadzanych w środku lekcji, gdy uczniowie nie są w stanie dłużej skupić swej uwagi i trzeba im dostarczyć ruchu i relaksu.

Metoda nie operuje podręcznikiem, nie ma też opublikowanego kursu, który w całości można by przeprowadzić metodą TPR. Wiele zadań można przekształcić, wprowadzając elementy reagowania całym ciałem. TPR wykorzystuje tryb rozkazujący, a wydawane przez nauczyciela komendy są prostym sposobem, by sprawić, że uczniowie wykonują ruch całym ciałem. Nie zawsze jednak polecenia wydawane zgodnie z metodą TPR będą komendami w trybie rozkazującym. Często spotkamy też prośby o pokazanie jakiejś czynności lub wyrażenie całym ciałem jakiegoś zjawiska czy postaci (np. wykonującej określony zawód) lub zwierzęcia. Mamy tu do czynienia z naśladownictwem, bowiem w życiu codziennym bardzo często, czasem nawet nieświadomie, używamy swoich predyspozycji naśladowniczych. Prawie każdy podręcznik do nauczania języka angielskiego dla dzieci przedszkolnych i wczesnoszkolnych proponuje szereg aktywności prowadzonych metodą TPR. Często są to właśnie zdania rozkazujące, ale także propozycje ćwiczeń naśladowniczych.

Przykład: Nauczyciel wypowiada komendę: „stand up, please” i wykonuje ruch rękoma ku górze. Dziecko, widząc gest nauczyciela oraz słysząc wypowiedziane słowa, wstaje.

Metodę TPR można zastosować zarówno w stosunku do pojedynczego dziecka, jak i do całej grupy, a nawet – jeżeli nauczyciel uzna, że dzieci są na to gotowe – w relacji uczeń–uczniowie. Oznacza to, że jedno z dzieci odgrywa rolę nauczyciela i kieruje całą grupą. Poprzez technikę TPR możemy uczyć prostych instrukcji klasowych („usiądź, wstań”), części ciała („dotknij ust, nosa...”), czasowników („pokaż, jak przygotowujesz posiłek – umyj, pokrój, jedz...”), nazw zawodów, przyimków miejsca („połóż książkę na stole”), wyrażania co kto lubi, a czego – nie. Wszystko zależy od stopnia zaawansowania słuchaczy. Technika reagowania całym ciałem pozwala zauważyć, że wykorzystanie ruchu w nauce sprzyja rozwijaniu u dziecka umiejętności słuchania, podążania za instrukcjami, a także ułatwia zrozumienie nowych zwrotów, które dziecko ilustruje za pomocą swojego ciała, wykonując ruch odpowiedni do wydanego polecenia. Nauczyciel stosujący powyższą technikę musi pamiętać o poprawnej wymowie oraz intonacji, dzięki którym dziecko rozumie jego słowa i adekwatnie do nich reaguje.

Do zalet techniki reagowania całym ciałem należy zaliczyć, że dziecko nie czuje się skrępowane na zajęciach oraz rozumie i szybciej zapamiętuje używany podczas nich język czy inne wprowadzane zagadnienia. Jedną z zabaw, która obrazuje zastosowanie TPR, jest zabawa „Simon

says...”, w której dziecko wykonuje polecenia nauczyciela poprzedzone zwrotem „Simon says...”. Ponadto dzięki zastosowaniu techniki reagowania całym ciałem można wyeliminować używanie języka ojczystego podczas nauki, co stanowi ważny cel dla każdego nauczyciela. Gesty i proste instrukcje pozwalają przeprowadzić zajęcia od początku do końca w języku obcym. Gwarantują przy tym solidną dawkę ruchu, który wprowadza dzieci w stan kontrolowanej swobody i zapewniają jednocześnie atmosferę bezpieczeństwa, tak istotną dla najmłodszych uczestników. Nieoceniony jest także wkład dzieci, które aktywnie biorą udział w zajęciach i proponują własne pomysły na wykorzystanie techniki TPR. Wymyślone przez nie sposoby mogą też znaleźć zastosowanie podczas nauki w domu z rodzicami.

Metoda Total Physical Response ma wielu zwolenników, ponieważ zapewnia przyswajanie wiedzy w atmosferze interakcji i zabawy – ważnego elementu nauczania. Technika ta stanowi atrakcyjną alternatywę dla statycznej pracy przy stolikach, warto więc pamiętać, by znaleźć czas na jej jak najczęstsze stosowanie.

Zastosowanie metody TPR w procesie nauczania języka obcego dzieci w wieku przedszkolnym

Metoda Total Physical Response jest zdecydowanie metodą alternatywną dla zajęć statycznych, opierających się na idei przekazania jak największej partii materiału bez głębszego przemyślenia. Dla dzieci w tak młodym wieku ważne jest by przekształcić zajęcia statyczne, które nie będą efektywne w tej grupie wiekowej, ze względu na uwarunkowania fizyczne oraz psychologiczne dzieci, w zajęcia aktywizujące. Ponadto, metodę tę można dowolnie łączyć z innymi metodami nauczania języków obcych przeznaczonych dla dzieci. TPR jest idealnym rozwiązaniem dla nauczycieli chcących zoptymalizować swoją pracę z dziećmi oraz dla dzieci, dla których nie tylko będzie to nauka, ale również i świetna zabawa.

W tym wieku dzieci są otwarte na naukę, rolą nauczyciela jest zainteresowanie dzieci językiem obcym. Metoda TPR jest bardzo pomocna w nauczaniu dzieci języka obcego. Nie może ona natomiast być jedyną metodą stosowaną przez nauczyciela. Istnieje wachlarz metod nauczania dzieci w wieku przedszkolnym i nie należy skupiać się tylko na jednej z nich, a korzystać z tego wachlarza umiejętnie dostosowując metody do wykonywanych zadań. Jak najbardziej metoda TPR sprawdzi się w nauce dzieci języka obcego i powinniśmy ją stosować wraz z innymi metodami urozmaicając tym samym lekcje.